

УДК 342.9

С. В. Шкляр*кандидат юридичних наук, докторант
Донецького юридичного інституту МВС України*

АНТИМОНОПОЛЬНИЙ КОМІТЕТ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ КОНТРОЛЮ ЗА ДОТРИМАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ЗАХИСТ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Питання дослідження й моніторингу структури ринку, динаміки його розвитку, структурних і функціональних змін є винятково спеціальним та потребує володіння відповідними знаннями, навичками й компетенцією для здійснення наведених дій. Більше того, спеціальної компетенції та індивідуалізованого підходу вимагає дослідження якості відносин щодо економічної конкуренції на ринку та вжиття відповідних належних і пропорційних заходів щодо сприяння розвитку конкуренції та її захисту без завдання шкоди ринковим відносинам загалом і ринковій саморегульвній системі зокрема. Тому варто зауважити, що для досягнення належного рівня захисту економічної конкуренції з боку держави недостатньо здійснення лише загальних заходів щодо сприяння її розвитку чи захисту відносин конкуренції на загальних підставах органами державної влади й місцевого самоврядування загальної компетенції. Необхідна наявність саме спеціального органу, який безпосередньо на найвищому професійному рівні та вузькоспеціалізовано здійснюватиме заходи щодо захисту економічної конкуренції. В Україні таким органом є Антимонопольний комітет України. Тому актуальним і важливим науковим завданням є розкриття й детальне з'ясування сутності Антимонопольного комітету України як суб'єкта застосування контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції, а також удосконалення та модернізація його діяльності.

Оглядаючи теоретико-правові напрацювання наукової доктрини, варто зауважити, що окремі питання здійснення Антимонопольним комітетом України повноважень щодо контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції вивчали, зокрема, О.М. Вінник, О.О. Бакалінська, В.П. Дахно, О.І. Завада, Н.О. Саніахметова, В.С. Щербина, В.К. Мамутов, О.І. Мельниченко, О.В. Безух, О.О. Плетньова, В.В. Борденюк, В.Е. Беляєвич та інші вчені.

Проте необхідно зазначити, що на сьогодні відсутнє будь-яке комплексне наукове дослідження Антимонопольного комітету України як суб'єкта застосування контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції, не розкрито особливості адміністративно-правового статусу та діяльності зазначеного органу.

Метою статті є з'ясування особливостей адміністративно-правового статусу й реалізації повноважень Антимонопольного комітету України як суб'єкта застосування контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції.

Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11 січня 2001 р. № 2210-III закріплює положення, відповідно до якого державний контроль за додержанням законодавства про захист економічної конкуренції, захист інтересів суб'єктів господарювання та споживачів від його порушень здійснюють органи Антимонопольного комітету України [1]. Із зазначеного положення постає, що законодавчо визначеним є особливе місце Антимонопольного комітету України серед інших органів контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції. Зокрема, держава відводить йому керівну та спрямовуючу роль у державному регулюванні й захисті економічної конкуренції, яка підкріплюється також повноваженнями щодо надання рекомендаційних роз'яснень із питань застосування законодавства про захист економічної конкуренції.

Також адміністративно-правовий статус Антимонопольного комітету України, що включає в себе мету його створення, особливості утворення й функціонування, покладених завдань і компетенції, відносин з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, іншими суб'єктами правовідносин, гарантії його діяльності тощо, регулюється спеціальним законодавчим актом – Законом України «Про Антимонопольний комітет України» від 26 листопада 1993 р. № 3659-XII [2].

Антимонопольний комітет України утворюється в складі Голови та 8 державних уповноважених. Голова Антимонопольного комітету України призначається на посаду та звільняється з посади Верховною Радою України за поданням Прем'єр-міністра України. Строк повноважень Голови Антимонопольного комітету України становить 7 років. Голова Антимонопольного комітету України не може призначатися на цю посаду більше ніж на два строки підряд. Антимонопольний комітет України підконтрольний Президенту України та підзвітний Верховній Раді України. Антимонопольний комітет України щорічно

подає Верховній Раді України звіт про свою діяльність [2].

Варто зазначити, що норма статті 9 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» від 26 листопада 1993 р. № 3659-ХІІ [2] не відповідає нормі Конституції України [3] в частині порядку призначення на посаду Голови Антимонопольного комітету України. Зокрема, стаття 9 зазначеного закону закріплює, що Голова Антимонопольного комітету України призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України за згодою Верховної Ради України [2], натомість у Конституції України зазначено, що призначення Голови Антимонопольного комітету України здійснюється Верховною Радою України за поданням Прем'єр-міністра України [3].

Законом закріплена досить розгалужена структура Антимонопольного комітету України, яка побудована на чіткій субординації структурних підрозділів, а також побудови структури комітету за територіальним принципом. Проте, незважаючи на його єдиноначальність, рішення Антимонопольним комітетом України приймаються на засадах колегіальності, що є позитивною засадою для прийняття зважених та обґрунтованих рішень.

Зокрема, Законом України «Про Антимонопольний комітет України» від 26 листопада 1993 р. № 3659-ХІІ закріплено, що формою роботи Антимонопольного комітету України, адміністративних колегій Антимонопольного комітету України, адміністративних колегій територіальних відділень Антимонопольного комітету України є їх засідання [2]. Засідання Антимонопольного комітету України, адміністративної колегії Антимонопольного комітету України, адміністративної колегії територіального відділення Антимонопольного комітету України є правоможним за умови присутності більшості від їх встановленого складу. Розпорядження й рішення Антимонопольного комітету України, адміністративної колегії Антимонопольного комітету України, адміністративної колегії територіального відділення Антимонопольного комітету України приймаються шляхом голосування більшістю голосів присутніх на їх засіданнях членів [2].

У статті 7 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» закріплено повноваження Антимонопольного комітету України за відповідними напрямками його діяльності:

– у сфері здійснення контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції:

1) розглядати заяви й справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції та проводити розслідування за цими заявами й справами;

2) приймати передбачені законодавством про захист економічної конкуренції розпорядження та рішення за заявами й справами, перевіряти та переглядати рішення в справах, надавати висновки щодо кваліфікації дій відповідно до законодавства про захист економічної конкуренції;

3) розглядати справи про адміністративні правопорушення, приймати постанови та перевіряти їх законність та обґрунтованість;

4) перевіряти суб'єктів господарювання, об'єднання, органи влади, органи місцевого самоврядування, органи адміністративно-господарського управління й контролю щодо дотримання ними вимог законодавства про захист економічної конкуренції та під час проведення розслідувань за заявами й справами про порушення законодавства про захист економічної конкуренції;

5) під час розгляду заяв і справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, проведення перевірки та в інших передбачених законом випадках вимагати від суб'єктів господарювання, об'єднань, органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління й контролю, їх посадових осіб і працівників, інших фізичних та юридичних осіб інформацію, у тому числі з обмеженим доступом;

6) призначати експертизу та експерта із числа осіб, які володіють необхідними знаннями для надання експертного висновку, тощо;

– у сфері здійснення контролю за узгодженими діями, концентрацією:

1) розглядати заяви та справи про надання дозволу, надання висновків, попередніх висновків стосовно узгоджених дій, концентрації, проводити дослідження за цими заявами й справами;

2) приймати передбачені законодавством про захист економічної конкуренції розпорядження та рішення за заявами й справами про надання дозволу на узгоджені дії, концентрацію, надавати висновки, попередні висновки стосовно узгоджених дій, концентрації, висновки щодо кваліфікації дій відповідно до законодавства про захист економічної конкуренції;

3) переглядати, перевіряти рішення, прийняті органами Антимонопольного комітету України в межах компетенції;

4) дозволяти або забороняти узгоджені дії, концентрацію тощо;

– у сфері формування та реалізації конкурентної політики, сприяння розвитку конкуренції, нормативного й методичного забезпечення діяльності Антимонопольного комітету України та застосування законодавства про захист економічної конкуренції:

1) вимагати від суб'єктів господарювання, об'єднань, органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господар-

ського управління й контролю, їх посадових осіб інформацію, у тому числі з обмеженим доступом, необхідну для дослідження ринків, а також інформацію про реалізацію конкурентної політики;

2) узагальнювати та аналізувати інформацію про реалізацію актів законодавства про захист економічної конкуренції щодо пріоритетів і напрямів конкурентної політики;

3) брати участь у розробленні та вносити в установленому порядку Президенту України й Кабінету Міністрів України пропозиції щодо законів та інших нормативно-правових актів, які регулюють питання розвитку конкуренції, конкурентної політики й демонополізації економіки, погоджувати проекти нормативно-правових актів Президента України, Кабінету Міністрів України, центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління й контролю, що можуть вплинути на конкуренцію, а також інші визначені законодавством повноваження [2].

Важливим складником функціонування Антимонопольного комітету України як суб'єкта застосування контролю за додержанням законодавства про захист економічної конкуренції є законодавчо визначені гарантії його діяльності. Унормуванню гарантій присвячені окремі положення розділів IV та V Закону України «Про Антимонопольний комітет України» від 26 листопада 1993 р. № 3659-ХІІ [2]. Аналізуючи зазначені гарантії, варто систематизувати їх та навести за такою схемою: функціональні гарантії діяльності Антимонопольного комітету України та структурно-кадрові гарантії діяльності Антимонопольного комітету України.

Функціональні гарантії діяльності Антимонопольного комітету України – це відповідні законодавчі гарантії, які забезпечують досягнення покладених на орган завдань під час безпосередньої діяльності Антимонопольного комітету України, що полягають у наділенні законодавством окремими характеристиками рішень Антимонопольного комітету України, встановленні додаткових зобов'язань у взаєминах з Антимонопольним комітетом України для інших органів, установ, підприємств, організацій та інших суб'єктів правовідносин тощо. Зокрема, до функціональних гарантій необхідно віднести такі:

а) незалежність від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб та суб'єктів господарювання, а також політичних партій та інших об'єднань громадян чи їх органів під час здійснення своєї діяльності. Вплив у будь-якій формі на працівника Антимонопольного комітету України та його територіальних відділень із метою перешкоджання виконанню ним службових обов'язків або прийняття

неправомірного рішення тягне за собою відповідальність, передбачену законодавством [2];

б) обов'язковість виконання розпоряджень, рішень і вимог органу Антимонопольного комітету України, голови територіального відділення Антимонопольного комітету України (розпорядження, рішення та вимоги органу Антимонопольного комітету України, голови територіального відділення Антимонопольного комітету України, вимоги уповноважених ними працівників Антимонопольного комітету України, його територіального відділення в межах їх компетенції є обов'язковими для виконання у визначені ними строки, якщо інше не передбачено законом [2]);

в) обов'язок надання інформації за вимогою органу Антимонопольного комітету України (суб'єкти господарювання, об'єднання, органи влади, органи місцевого самоврядування, органи адміністративно-господарського управління й контролю, інші юридичні особи, їх структурні підрозділи, філії, представництва, їх посадові особи та працівники, фізичні особи зобов'язані на вимогу органу Антимонопольного комітету України подавати документи, предмети чи інші носії інформації, пояснення, іншу інформацію, у тому числі з обмеженим доступом та банківську таємницю, необхідну для виконання Антимонопольним комітетом України, його територіальними відділеннями завдань, передбачених законодавством про захист економічної конкуренції та про державну допомогу суб'єктам господарювання [2]);

г) повноваження Антимонопольного комітету України застосувати заходи відповідальності до осіб, винних у порушенні законодавства про захист економічної конкуренції (штраф, примусовий поділ).

Структурно-кадрові гарантії діяльності Антимонопольного комітету України – це законодавчі гарантії для посадових осіб Антимонопольного комітету України, які є правовою, соціальною, економічною та політичною основою для забезпечення належної діяльності Антимонопольного комітету України. До зазначеної групи гарантій можна віднести такі:

а) підконтрольність і підзвітність;

б) особливий порядок призначення на посади та утворення територіальних органів комітету;

в) охорону особистих і майнових прав працівників Антимонопольного комітету України (під час виконання службових обов'язків зазначені особи є представниками державної влади, їх особисті та майнові права охороняються законом нарівні з працівниками правоохоронних органів [2]);

г) відшкодування збитків, завданих у зв'язку з діяльністю в органах Антимонопольного комітету України (збитки, завдані знищенням

або пошкодженням майна працівнику Антимонопольного комітету України чи працівнику територіального відділення або членам його сім'ї у зв'язку з виконанням ним службових обов'язків, відшкодовуються в установленому законом порядку в повному обсязі за рахунок коштів державного бюджету з наступним стягненням цієї суми з винних осіб [2]);

г) соціальні гарантії працівникам Антимонопольного комітету України щодо збереження попереднього місця роботи та щодо подальшого працевлаштування (голови Антимонопольного комітету України, його заступникам та державним уповноваженим після закінчення строку їх повноважень надається попередня робота (посада), місце навчання, а в разі неможливості (ліквідація підприємства, установи, організації) їм надається рівноцінна робота на іншому підприємстві, в установі, організації або вони зараховуються до резерву кадрів державної служби Антимонопольного комітету України за посадою, що відповідає їх професійному рівню, з урахуванням рангу державного службовця. На період працевлаштування за колишніми Головою Антимонопольного комітету України, його заступниками та державними уповноваженими Антимонопольного комітету України зберігається середньомісячний заробіток, проте не більше 1 року [2]).

Як постає з наведеного, Антимонопольний комітет України уповноважений на вчинення широкого спектра дій та вжиття заходів щодо контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції. Закріплені законодавством повноваження варто поділити на загальні та спеціальні.

Загальні повноваження – це повноваження Антимонопольного комітету України, які полягають у здійсненні загального управління у сфері контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції, удосконалення механізму державного регулювання відносин економічної конкуренції та розроблення найефективніших механізмів захисту економічної конкуренції. Їх у свою чергу можна розділити на такі види:

а) повноваження щодо створення та роз'яснення норм права;

б) повноваження щодо налагодження співпраці з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, органами адміністративно-господарського управління й контролю, підприємствами, установами та організаціями з питань розвитку, підтримки, захисту економічної конкуренції;

в) повноваження щодо узагальнення практики застосування законодавства про захист економічної конкуренції.

Спеціальні повноваження – це повноваження Антимонопольного комітету України, що полягають у безпосередньому здійсненні процедур контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції. Зазначені повноваження також доцільно розділити на види:

а) основні – повноваження, що являють собою окрему чітко визначену процедуру контролю або існуючий самостійно захід контролю, який здійснюється Антимонопольним комітетом України (надання обов'язкових для розгляду рекомендацій; звернення до суду з позовами, заявами й скаргами у зв'язку із застосуванням законодавства про захист економічної конкуренції; проведення перевірки; розгляд заяв і справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, проведення розслідування за цими заявами та справами тощо);

б) допоміжні – повноваження, які реалізуються лише в межах та під час здійснення основних процедур контролю (призначення експертизи та експерта із числа осіб, які володіють необхідними знаннями для надання експертного висновку; проведення огляду службових приміщень і транспортних засобів суб'єктів господарювання тощо).

Література

1. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 р. № 2210-III / Верховна Рада України. Голос України. 2001. № 37.

2. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26 листопада 1993 р. № 3659-XII / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 50. Ст. 472.

3. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

Анотація

Шкляр С. В. Антимонопольний комітет України як суб'єкт контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції. – Стаття.

У статті досліджено особливості адміністративно-правового статусу Антимонопольного комітету України як суб'єкта контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції. Зокрема, з'ясовано особливості його утворення, призначення на посади голови та формування кадрового складу. Надалі розкрито основні повноваження Антимонопольного комітету України як суб'єкта контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції та розкрито його взаємозв'язки з іншими органами державної влади й місцевого самоврядування під час реалізації наданих повноважень. Досліджено основні гарантії діяльності Антимонопольного комітету України.

Ключові слова: контроль, дотримання законодавства, захист економічної конкуренції, Антимонопольний комітет України, перевірка, гарантії, повноваження.

Аннотация

Шкляр С. В. Антимонопольный комитет Украины как субъект контроля за соблюдением законодательства о защите экономической конкуренции. – Статья.

В статье исследованы особенности административно-правового статуса Антимонопольного комитета Украины как субъекта контроля за соблюдением законодательства о защите экономической конкуренции. В частности, выяснены особенности его образования, назначения на должности председателя и формирования кадрового состава. В дальнейшем раскрыты основные полномочия Антимонопольного комитета Украины как субъекта контроля за соблюдением законодательства о защите экономической конкуренции и раскрыты его взаимосвязи с другими органами государственной власти и местного самоуправления при реализации предоставленных полномочий. Исследованы основные гарантии деятельности Антимонопольного комитета Украины.

Ключевые слова: контроль, соблюдение законодательства, защита экономической конкуренции, Антимонопольный комитет Украины, проверка, гарантии, полномочия.

Summary

Shklyar S. V. Antimonopoly Committee of Ukraine as a subject of control over observance of legislation on protection of economic competition. – Article.

The article analyzes the peculiarities of the administrative and legal status of the Antimonopoly Committee of Ukraine as the subject of control over compliance with the legislation on the protection of economic competition. In particular, the peculiarities of his education, appointment to the positions of the head and the formation of staffing have been clarified. In the following, the main powers of the Antimonopoly Committee of Ukraine as the subject of control over observance of the legislation on protection of economic competition are disclosed and its interrelations with other bodies of state power and local self-government during the realization of the given powers are revealed. The main guarantees of activity of the Antimonopoly Committee of Ukraine are investigated.

Key words: control, observance of legislation, protection of economic competition, Antimonopoly Committee of Ukraine, inspection, guarantees, powers.